

Etusivu>Oikeudenkäyntimenettely>Siviilioikeudelliset menettelyt>Todistelu

Tämän sivun alkukielistä versiota [de](#) on muutettu äskettäin. Päivitystä suomennetaan parhaillaan.

[saksa](#)

Seuraavat kielet ovat jo saatavilla: [en](#)

Swipe to change

Todistelu

Saksa

1 Todistustaakka

1.1 Mitkä ovat todistustaakkasäännöt?

Periaatteessa kullakin asianosaisella on riita-asioissa todistustaakka tosiseikoista, jotka kuuluvat asianosaiselle suotuisan oikeusnormin soveltamisedellytyksiin. Todistustaakan jakautuminen perustuu sen vuoksi usein aineelliseen yksityisoikeuteen, koska se sisältää kanneperusteet, lisänormit, väitteet ja vastaväitteet. Todistustaakka tietyn oikeusnormin (esim. myyntisopimuksen tekeminen) tosiseikaston täyttymisestä (väittämistaakka) on yleensä sillä asianosaisella, joka esittää oikeusnormin perusteella vaatimuksen (esim. kauppahinnan maksaminen), ja jos vastapuoli kiistää tosiseikat, ensin mainitun asianosaisen on näytettävä ne toteen. Vastapuolen on puolestaan tuotava esiin mahdolliset vastakkaiset oikeudet ja vastalauseet (esim. vaatimuksen täyttäminen) ja näytettävä ne toteen. Jos kaikki prosessioikeuden sallimat todistuskeinot on käytetty, mutta jonkin olennaisen kysymyksen osalta vallitsee edelleen epävarmuus, on oikeuden tehtävä todistustaakkaa koskeva päätös. Se, joka todistustaakkaa koskevien sääntöjen mukaan on velvollinen todistamaan riitautetun seikan, häviää riidan, jos se ei pysty näyttämään väitettään toteen.

1.2 Onko olemassa sääntöjä, joiden nojalla tiettyjä tosiseikkoja pidetään sellaisina, ettei niiden toteen näyttäminen ole tarpeen? Millaisissa tapauksissa?

Onko tiettyjen olettamusten kumoaminen mahdollista esittämällä vastatodistelua?

Saksan lainsäädännössä säädetään erilaisista todistustaakkaa koskevista kevennyksistä ja jopa käänteisestä todistustaakasta. Kyse on seuraavista:

1. Käänteinen todistustaakka

Riita-asiassa puhutaan käänteisestä todistustaakasta, jos yleissääntö, että jokaisen on näytettävä toteen itselleen edulliset tosiseikat, käännetään päinvastaiseksi. Käänteinen todistustaakka merkitsee sitä, että vastapuolen on näytettävä toteen, että toiselle osapuolelle edullinen tosiseikka ei täyty. Esimerkiksi siviililain (*Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB) 476 §:ssä säädetään käänteisestä todistustaakasta kauppaoikeuden osalta ("Jos tavarassa ilmenee kuuden kuukauden kuluessa vaaranvastuun siirtymisestä vika, oletetaan, että tavara on ollut viallinen jo vaaranvastuun siirtyessä, ellei tällainen oletus ole tavarantavallisuuden luonteen takia soveltumaton"). Tässä tapauksessa ostajan ei siis tarvitse näyttää toteen, että vika oli olemassa jo, kun tavara luovutettiin, vaan myyjällä on todistustaakka siitä, että tavara ei ollut alun perin viallinen.

2. Näyttövaatimusten lieventäminen

A. Lakimääräisen olettaman mukaan tiettyjen olosuhteiden vallitessa (olettaman perusta) on lähtökohtana, että myös tietyt muut olosuhteet vallitsevat, ja oikeudellinen arviointi on tehtävä tältä pohjalta. Lakimääräiset olettamat tarjoavat näyttövelvolliselle osapuolelle lievennyksen, sillä tämän on tarpeen tuoda esiin ja näyttää toteen ainoastaan olettaman perustaa koskevat tosiseikat. Siviiliprosessilain (*Zivilprozessordnung*, ZPO) 292 §:n mukaan on myös mahdollista todistaa päinvastaista. Lakimääräiset olettamat voivat koskea tosiseikkoja, joten esimerkiksi kiinnitysvelkakirjan ollessa velkojan hallinnassa olettamuksena on, että se on luovutettu velkojalle (siviililain 1117 §:n 3 momentti). Olettamat voivat myös koskea oikeuksia, kuten perintötodistuksen haltijan eduksi tehtävä olettama hänen perillisasemastaan (siviililain 2365 §).

B. Jos tuomioistuimien voi oman kokemuksensa tai asiantuntijalausuntojen perusteella tehdä toteen näytettyjen tosiseikkojen (aihetodisteet) perusteella päätelmän toteen näyttämättömistä tosiseikoista, on kyse tosiseikkoja koskevasta olettamasta. Esimerkiksi aihetodisteesta, että tiettyä ajankohtana lämpötila oli selvästi nollan yläpuolella, voidaan yleisen kokemuksen perusteella päätellä, että henkilö ei ole voinut kyseisenä ajankohtana liukastua jäällä. Vastapuoli voi kumota olettaman esittämällä tosiseikkoja, jotka aikaansaavat vakavia epäilyjä siitä, onko kyseinen tapahtumainkalku tavanomainen.

3. Tuomioistuimet ovat yhä useammin ratkaisuissaan jakaneet todistustaakkaa tiettyillä vahingonvaaran alueilla kohtuunäkökohtien ja eri osapuolten etujen punnitsemisen perusteella. Tällaista oikeuskäytäntöä on erityisesti seuraavilla aloilla:

Valmistajan vastuu (siviililain 823 §:n 1 momentti)

Vahingon kärsineellä osapuolella on todistustaakka tuotevirheestä, oikeushyvän loukkaamisesta ja niiden välisestä syy-yhteydestä. Toisaalta valmistajan on todistettava noudattaneensa itselleen kuuluvaa järjestämis-, ohjeistus-, tuotevalvonta- ja vaaranvälttämismääräyksiä, jolloin voidaan todeta tuottamuksen puuttuminen.

Tiedonanto- ja neuvontavelvoitteet

Jos erityisiä sopimusperusteisia tai sopimuksentekoa edeltäviä tiedonanto- ja neuvontavelvoitteita on rikottu, niitä rikkonut osapuoli on velvollinen näyttämään toteen, että vahinko olisi tapahtunut, vaikka velvoitteita olisi noudatettu. Oletuksena on, että vahinkoa kärsinyt osapuoli olisi käyttäytynyt ohjeiden edellyttämällä tavalla.

1.3 Missä määrin oikeuden on vakuuttava jostakin tosiseikasta voidakseen perustaa tuomionsa tällaisen tosiseikan olemassaoloon?

Siviiliprosessilain (ZPO) 286 §:n mukaan keskeisenä prosessiperiaatteena on vapaa todistusharkinta. Sen mukaan tuomioistuimen tehtävänä on oikeudenkäynnin aikana esiin tulleiden seikkojen valossa ja todisteet vastaanotettuaan päättää vapaata harkintaansa käyttäen, onko tosiseikkoja koskevaa väitettä pidettävä totena vai vääränä.

Vain huomattava tai suuri todennäköisyys ei riitä näytöksi tosiseikasta. Toisaalta ei ole myöskään tarpeen täysin poistaa kaikkia epävarmuustekijöitä. Todennäköisyyden on oltava niin suuri, että tavanomaisen elämänkokemuksen mukaan sen katsotaan antavan kohtuullisen varmuuden, vaikka kaikkia epävarmuustekijöitä ei voitaisikaan sulkea täysin pois.

Laissa on (esim. turvaamistoimien osalta) säädetty näytön vakuuttavuusasteesta muutamia poikkeuksia, joissa riittää, että tosiseikkojen näytetään olevan uskottavia. Väitteen katsotaan olevan uskottava, jos on olemassa huomattava todennäköisyys, että se pitää paikkansa. Tehdäkseen väitteensä uskottavaksi asianosainen ei ole sidottu ns. ankariin todistuskeinoihin (todistajat, asiakirjat, katselmukset, asiantuntijatodistelu tai asianosaisten kuuleminen).

Siviiliprosessilain 294 §:n mukaan on mahdollista käyttää esimerkiksi valahteista vakuutusta.

2 Todisteiden vastaanottaminen

2.1 Edellyttääkö todisteiden vastaanottaminen aina asianosaisen pyyntöä, vai voiko tuomari tiettyissä tapauksissa hankkia todisteita oma-aloitteisesti?

Riita-asioissa sovellettavan väittämistaakkaa koskevan prosessiperiaatteen mukaan on yksinomaan asianosaisten tehtävä tuoda esiin tosiseikkoja koskeva oikeudenkäyntiaineisto ja todistuskeinot. Tuomioistuin ei saa ottaa oikeudenkäyntiaineistoa käsiteltäväksi oma-aloitteisesti ja perustaa ratkaisuaan siihen. Tuomioistuimella on kuitenkin ohjaus- ja tiedonantovelvollisuus (siviiliprosessilain 139 §).

Asianosaisten väittämistaakkaa koskevasta periaatteesta voidaan poiketa tietyissä tapauksissa, joissa tuomioistuin voi viran puolesta pyytää näytön esittämistä. Tämän perustana on kuitenkin oltava asianosaisten perusteltu asioiden esittäminen, eivätkä tuomioistuimen toimet saa kohdistua tosiseikkojen tutkimiseen.

Viran puolesta tuomioistuin voi siten määrätä katselmuksen suorittamisesta sekä asiantuntijan kirjallisen lausunnon antamisesta tai asiantuntijan kuulemisesta (siviiliprosessilain 144 §), asiakirjojen esittämisestä (siviiliprosessilain 142 §) ja asianosaisten täydentävien lausumien antamisesta (siviiliprosessilain 448 §). Myös asianosaisten kuulemisesta voidaan määrätä viran puolesta (siviiliprosessilain 448 §). Todistettavan tosiseikan on kuitenkin lähtökohtaisesti oltava tietyssä määrin todennäköinen.

Menettelyssä, jota noudatetaan hakemuslainkäyttöasioissa, kuten myös sellaisissa perheoikeudellisissa asioissa, jotka eivät ole riita-asioita (ja joissa ei siis noudateta siviiliprosessilain todistelusääntöjä), sovelletaan perhe- ja hakemuslainkäyttöasioissa noudatettavasta menettelystä annetun lain (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, FamFG) 26 §:ssä säädettyä periaatetta, jonka mukaan tosiseikat tutkitaan viran puolesta (*Amtsermittlungsgrundsatz*). Tämä tarkoittaa sitä, että tuomioistuimen on omasta aloitteestaan selvitettävä ratkaisun kannalta merkittävät tosiseikat ja hankittava soveltuvilta vaikuttavat todisteet, jos tiettyjen tosiseikkojen oikeellisuudesta on epäilyjä. Tuomioistuin ei ole tässä sidottu todisteisiin, joita asianosaiset pyytävät huomioon otettaviksi.

2.2 Mitä seuraa sen jälkeen, kun asianosaisen pyyntö todisteiden vastaanottamisesta on hyväksytty?

Ankara todistelu:

Asianosaisten väitteiden ollessa keskenään ristiriitaisia siviiliprosessilain mukaan noudatetaan ankaraan todisteluun perustuvaa menettelyä (*Strengbeweisverfahren*), jossa todisteiksi hyväksytään asiantuntijalausuntoja, silminnäkijalausuntoja, asiakirjoja, todistajalausuntoja ja asianosaisten kuulusteleminen (ks. jäljempänä). Kun asianosainen on ilmoittanut todisteet ja tosiseikat, jotka niillä on tarkoitus näyttää toteen (*Beweisantritt*), tuomioistuin määrää asianosaisen esittämään todisteet. Määräys annetaan vapaamuotoisesti suullisessa käsittelyssä tai siviiliprosessilain 358 §:n mukaisesti näyttöä koskevana määrämuotoisena määräyksenä (*Beweisbeschluss*). Määräyksessä on oltava kuvaus riidanalaisista seikoista, jotka todisteilla halutaan näyttää toteen, ja tähän tarkoitukseen käytettävistä todistuskeinoista. Lisäksi on nimettävä kuultavat todistajat ja asiantuntijat tai kuultava asianosainen ja mainittava, kuka asianosaisista pyytää kyseisen todistuskeinon käyttöä (siviiliprosessilain 359 §).

Tämän jälkeen todisteet otetaan vastaan laissa säädetyllä tavalla (siviiliprosessilain 355–484 §). Todistelussa on otettava erityisesti huomioon välittömyyden periaate (siviiliprosessilain 355 §) ja asianosaissuhteessa sovellettava avoimuuden periaate (siviiliprosessilain 375 §).

Välittömyysperiaatteen mukaan todisteet vastaanottaa se tuomioistuin, jossa asia on vireillä, sillä sen on myös arvioitava näyttö. Poikkeaminen tästä säännöstä sallitaan ainoastaan laissa säädetyissä tapauksissa, jolloin todisteiden vastaanottaminen voidaan siirtää kyseisen tuomioistuimen toisen jäsenen (siviiliprosessilain 361 §) tai toisen tuomioistuimen tehtäväksi (lain 362 §). Avoimuusperiaatteen mukaan asianosaisilla on oikeus olla läsnä todistajaa kuultaessa ja esittää kysymyksiä todistajille (siviiliprosessilain 397 §).

Tämän jälkeen seuraa istunto, johon asianosaiset osallistuvat ja jossa todistelun tulokset otetaan suullisen käsittelyn perustaksi (siviiliprosessilain 285 §). Todisteiden vastaanottamista koskevan käsittelyn päätyttyä tuomioistuimen tehtävänä on vahvistaa sen pohjalta tosiseikasto vapaata todistusharkintaa käyttäen (siviiliprosessilain 286 §).

Vapaa todistelu:

Ankaran todistelun vastakohta on vapaa todistelu, jossa tosiseikat voidaan todeta kaikin tuomioistuimen tarpeellisiksi katsomin keinoin ja pitkälti ilman mitään muotovaatimuksia. Vapaa todistelu sallitaan siviiliprosessissa siviiliprosessilain 284 §:n mukaan vain, jos osapuolet sen hyväksyvät.

Jos perhe- ja hakemuslainkäyttöasioissa noudatettavassa menettelyssä ei siviiliprosessilain nojalla FamFG:n 30 §:n 2 ja 3 momentin mukaisesti noudateta ankaraa todistelua, tuomioistuin hankkii tarvittavat todisteet soveltuvasa muodossa FamFG:n 29 §:n 1 momenttia noudattaen. Asianosaiset voivat esittää tuomioistuimelle tiettyjä todistelukeinoja, mutta tuomioistuin päättää todisteiden vastaanottamisen tarpeellisuudesta ja laajuudesta sekä näytön hankkimistavasta ammatillisen harkintansa perusteella.

2.3 Millaisissa tapauksissa oikeus voi evätä asianosaisen esittämän pyynnön todisteiden vastaanottamisesta?

Todistelua koskeva hakemus voidaan evätä prosessi- tai todistusoikeudellisin perustein, jos tosiseikan toteen näyttäminen on tarpeetonta, toisin sanoen se on jo todistettu, yleisesti tunnettu tai riidaton, tosiseikalla ei ole merkitystä asian kannalta, toisin sanoen sillä ei voi olla vaikutusta ratkaisuun, käytettävä todistuskeino ei sovellu väitetyn tosiseikan todistamiseen (tulee kyseeseen erittäin harvoin, sillä todisteita ei saa arvioida ennen kuin ne otetaan vastaan), todistuskeinon käyttö on käytännössä mahdotonta, todistuskeinooa ei voida ottaa käsiteltäväksi esimerkiksi oikeuden väärinkäytöksi katsottavan umpimähkäisen väitteen tai todistajan vaihtovelvollisuuden vuoksi (jos häntä ei ole vapautettu vaihtovelvollisuudesta), todisteiden vastaanottaminen on tuomioistuimen harkittavissa esimerkiksi arvioitaessa vahinkoa siviiliprosessilain 287 §:n mukaisesti, tosiseikka on vahvistettu kumpaakin osapuolta sitovalla tavalla ja oikeusvoimaisesti toisessa oikeusmenettelyssä, todistelua koskeva hakemus on hylättävä myöhästyneenä (siviiliprosessilain 296 §:n 1 momentti), tai todisteiden vastaanottaminen on estynyt määräämättömäksi ajaksi, todistelua koskeva määräaika on päättynyt tai menettely on viivästynyt muista syistä (siviiliprosessilain 356 §).

2.4 Mitä erilaisia todistelukeinoja on olemassa?

Laissa määritellään seuraavat viisi ns. ankaraa todistuskeinooa:

Katselmus (siviiliprosessilain 371–372 a §)

Katselmuksessa tuomari tekee kohteesta välittömiä aistihavaintoja. Katsomalla tehtyjen havaintojen ohella tämä voi käsittää maistamalla, haistelemalla, kuuntelemalla ja koskettelemalla tehtäviä aistihavaintoja. Siten katselmuksobjekteina voidaan käyttää myös ääni-, kuva- ja ATK-tallenteita.

Todistajat (siviiliprosessilain 373–401 §)

Todistajan avulla voidaan näyttää toteen menneitä tapahtumia, joista hän on itse tehnyt havaintoja. Todistajana voi olla ainoastaan henkilö, joka ei ole oikeusriidan osapuoli.

Jos todistajalta edellytetään erityistä asiantuntemusta tosiseikkojen havainnoimiseksi, on kyseessä siviiliprosessilain 414 §:n mukainen ns. asiantunteva todistaja, esimerkiksi ensiapuklinikan lääkäri, joka antaa lausunnon onnettomuudesta johtuneista vammoista.

Asiantuntijat (siviiliprosessilain 402–414 §)

Asiantuntija välittää tuomarille tosiseikkojen arvioinnissa tarvittavaa erityisasiantuntemusta, jota tuomarilla ei ole. Hän ei vahvista tosiseikkoja, vaan hänen tehtävänä on antaa arvostelmia vahvistettujen tosiseikkojen pohjalta.

Asiantuntijaa voidaan pyytää tekemään tosiseikkoja koskevia toteamuksia ainoastaan siinä tapauksessa, että tosiseikkojen toteaminen sinänsä edellyttää erityisasiantuntemusta. Esimerkkinä tästä on lääkärin laatima diagnoosi.

Yksityisen asiantuntijan lausuntoa, joka on annettu asianosaisen toimeksiannosta, voidaan käyttää asiantuntijatodisteluna vain poikkeustapauksissa jutun molempien osapuolten suostumuksella.

Asiakirjatodistelu (siviiliprosessilain 415–444 §)

Kirjalliset lausunnot ovat siviiliprosessilaissa tarkoitettuja asiakirjoja, jotka voivat todistaa asianosaisen esittämän riidanalaisen tosiseikan. Laissa annetaan erilainen näyttöarvo julkisille asiakirjoille (siviiliprosessilain 415, 417 ja 418 §) ja yksityisille asiakirjoille (siviiliprosessilain 416 §).

Asianosaisten kuuleminen (siviiliprosessilain 445–455 §)

Asianosaisten kuuleminen on muhin todistuskäytännön nähteen toissijainen keino ja sallitaan ainoastaan, kun sen tarkoituksena on pääntytön esittäminen (siviiliprosessilain 445 §:n 2 momentti). Periaatteessa asianosainen, jolla on todistustaakka, voi pyytää ainoastaan vastapuolen kuulemista (siviiliprosessilain 445 §:n 1 momentti). Lisäksi asianosaisen kuuleminen on sallittua ainoastaan, jos vastapuoli suostuu siihen tai jos tuomioistuimien vaatii kuulemista viran puolesta.

Vapaan todistelun menettelyssä tuomioistuimien voi hankkia tarvittavat todisteet soveltuvassa muodossa. Tuomioistuimen tutkimusmenettelyt ja todisteiden hankinta voivat kytkeytyä toisiinsa ilman, että annetaan näyttöä koskeva määräys (*Beweisbeschluss*). Ankarassa todistelussa voidaan ottaa huomioon esim. viranomaisilta saatuja virallisia tietoja, epävirallisia tiedusteluja puhelimitse tai kirjallisesti sekä ääni-, kuva- ja datatallenteita. Todisteiden hankinnan tulokset on kirjattava (FamFG, 29 §:n 3 kohta).

2.5 Millä tavoin todisteita voidaan ottaa vastaan todistajilta? Tapahtuuko se eri tavoin kuin todisteiden vastaanottaminen asiantuntijoilta? Mitä sääntöjä sovelletaan kirjallisiin todistajalausuntoihin ja asiantuntijalausuntoihin?

Kaikki todistuskäytännöt ovat vapaan näyttöarvioinnin periaatteen mukaisesti keskenään samanarvoisia, eikä niiden todistusarvossa ole eroa. Eroja on ainoastaan tavassa, jolla näyttö hankitaan:

Todistajat

Todistajia on kuultava yksittäin, ja myöhemmin kuultavat todistajat eivät tällöin saa olla läsnä (siviiliprosessilain 394 §:n 1 momentti). Keskenään ristiriitaisia todistajalausuntoja antaneet todistajat voidaan kuitenkin asettaa kuulemisesta vastakkain (siviiliprosessilain 394 §:n 2 momentti).

Ennen kuulemistua todistajalle ilmoitetaan velvollisuudesta pitäytyä totuudessa ja mahdollisuudesta, että häntä pyydetään vannomaan vala (siviiliprosessilain 395 §:n 1 momentti). Kuuleminen alkaa todistajan henkilötietojen tarkistamisella (siviiliprosessilain 395 §:n 2 momentti). Tämän jälkeen todistajalle esitetään jutun asiasisältöä koskevia kysymyksiä (siviiliprosessilain 396 §). Tuomioistuimien pyrkii siihen, että todistaja antaa lausuntonsa asiasta, josta häntä kuullaan. Tuomioistuimien voi tarvittaessa esittää lisäkysymyksiä saadakseen tarkemman käsityksen lausunnosta tai täydentääkseen sitä.

Asianosaisilla on läsnäolo-oikeus ja oikeus esittää kysymyksiä todistajankuulemisessa. Menettelyissä, joissa on käytettävä asianajajaa, asianosainen voi periaatteessa ainoastaan tuoda esiin kysymyksiä, joihin hän haluaa todistajan vastaavan, mutta asianajaja voi osoittaa kysymyksiä suoraan todistajalle (siviiliprosessilain 397 §).

Näitä todistajankuulemistua koskevia sääntöjä noudatetaan soveltuvin osin asiantuntijatodistelussa ja asianosaisia kuulemisesta (siviiliprosessilain 402 ja 451 §).

Asiakirjat

Asiakirjatodistelu toimitetaan lähtökohtaisesti esittämällä kyseessä oleva asiakirja. Jos asiakirja ei ole sen asianosaisen hallinnassa, joka siihen vetoaa, voidaan vastapuolta tai ulkopuolista vaatia esittämään hallussaan oleva asiakirja (siviiliprosessilain 421 ja 428 §). Velvollisuus esittää asiakirja tuomioistuimelle tulee kyseeseen tapauksissa, joissa todisteeseen vetoava asianosainen voi vaatia asiakirjan luovuttamista tai esittämistä yksityisoikeuden sääntöjen mukaan (siviiliprosessilain 422 §). Velvollisuus on perusteltava uskottavien tosiseikkojen avulla (siviiliprosessilain 424 §:n 5 momentin toinen virke). Kirjallista asiantuntijalausuntoa pidetään myös siviiliprosessilaissa tarkoitettuna asiakirjana.

2.6 Onko jollakin todistelukeinolla suurempi painoarvo kuin toisilla?

Periaatteessa eroa ei ole, vaan todistuskäytännöt ovat keskenään samanarvoisia. Tämä johtuu siviiliprosessilain 286 §:n mukaisesta vapaan todistusharkinnan periaatteesta, jonka mukaan tuomioistuimien on todistusharkinnassaan otettava huomioon kaikki vastaanottamansa todisteet kokonaisuutena arvioiden. Tuomareiden on ainoastaan poikkeustapauksissa sovellettava pakottavia todistelusääntöjä, jollaisia on säädetty esimerkiksi oikeudenkäyntipöytäkirjan (siviiliprosessilain 165 §), tuomion (314 §) ja muiden asiakirjojen (415–418 §) näyttöarvosta.

2.7 Onko tiettyjen tosiseikastojen todistaminen sidottu määrätynlaiseen todistelumenettelyyn?

Siviiliprosessilaissa ei lähtökohtaisesti ole säännöksiä, joiden mukaan tiettyjen tosiseikastojen todistaminen olisi sidottu määrätynlaisiin todistelukeinoin. On olemassa ainoastaan yksi, tiettyihin oikeudenkäynnin lajeihin sovellettava poikkeus. Siten asiakirjojen perusteella ratkaistavissa asioissa (Urkundenprozess) kanneperusteena olevat tosiseikat on näytettävä toteen asiakirjoilla ja muut tosiseikat voidaan näyttää toteen ainoastaan käyttämällä asiakirjoja tai asianosaisten kuulemistua (siviiliprosessilain 592 § ja sitä seuraavat säännökset).

Tiettyissä menettelyissä, joissa perusoikeuksiin puututaan laajasti, on FamFG:n mukaan hankittava asiantuntijalausunto. Näin on tehtävä esimerkiksi ennen FamFG:n 280 §:ssä tarkoitettua holhoojan määräämistä tai 312 §:ssä tarkoitettua sijoittamistoimenpidettä.

2.8 Velvoittaako laki todistajat todistamaan?

Jokaisella Saksan lainkäyttövaltaan kuuluvalla lainmukaisesti kutsutulla todistajalla on velvollisuus saapua oikeuteen, antaa todistajankertomus ja vannoa todistajanvala.

Todistamisvelvollisuuteen kuuluu myös todistajan velvollisuus tarkistaa tietoa asiakirjojen avulla ja palauttaa asioita mieleensä (siviiliprosessilain 378 §).

Todistaja ei ole velvollinen todistamaan seikoista, joista hänellä ei ole tietoa.

2.9 Millaisissa tilanteissa todistajat voivat kieltäytyä todistamasta?

Siviiliprosessilaissa erotetaan toisistaan oikeus kieltäytyä todistamasta henkilökohtaisista syistä (383 §) ja asiallisista syistä (384 §). Siviiliprosessilain 383 §:n mukainen kieltäytymisoikeus perustuu todistajan sukulaisuussuhteisiin tai ammatilliseen vaitiolovelvollisuuteen ja sen tarkoituksena on eturistiriitojen välttäminen.

Henkilökohtaisista syistä johtuva kieltäytymisoikeus koskee kihlattia (1 kohta), aviopuolisoa (2 kohta) ja avopuolisoa (2a kohta), avio- tai avopuolisoa vielä liiton päätyttyäkin. Kieltäytymisoikeus on myös asianosaisen suvusukelaisella kolmanteen polveen asti ja henkilöillä, joka avioliiton kautta on tai on ollut suvusukelainen, toiseen polveen asti (3 kohta). Suvusukelaisuudella tarkoitetaan sukelaisuutta, joka ei ole suoraan etenevässä tai takenevässä polvessa, vaan perustuu siihen, että henkilöt ovat saman kolmannen henkilön jälkeläisiä.

Papeilla on oikeus kieltäytyä todistamasta (siviiliprosessilain 383 §:n 4 kohta) samoin kuin henkilöillä, jotka ammatinsa puolesta osallistuvat aikakausjulkaisujen tai radio- tai televisiolähetysten valmistamiseen, tuottamiseen tai levittämiseen (5 kohta), ja henkilöillä, jotka virkansa, asemansa tai ammatinsa vuoksi saavat tietoja, jotka on pidettävä salassa niiden luonteen tai lain perusteella (6 kohta).

Ammattiin perustuva vaitiolo-oikeus käsittää kaikki seikat, jotka kyseinen henkilö on saanut tietoonsa ammatillisen asemansa takia.

Siviiliprosessilain 384 §:n mukainen vaitiolo-oikeus sen sijaan suoja todistajaa todistamisvelvollisuudesta johtuvilta seurauksilta. Hänellä on lain mukaan pelkästään oikeus olla vastaamatta yksittäisiin kysymyksiin, mutta hänellä ei ole oikeutta kieltäytyä vastaamisesta kokonaan.

Siviiliprosessilain 384 §:n mukainen vaitiolo-oikeus koskee kysymyksiä, joihin vastaaminen aiheuttaisi todistajalle tai häneen 383 §:n mukaisessa sukulaisuussuhteessa olevalle henkilölle välittömiä omaisuusvahinkoja (1 kohta), maineen menetyksen tai vaaran joutua syytteen tai hallinto-oikeudellisen rikkomusmenettelyn alaiseksi (2 kohta). Todistajan ei myöskään tarvitse vastata kysymykseen, johon vastaaminen johtaisi liike- tai ammattisalaisuuden paljastamiseen (3 kohta).

Siviiliprosessilain 385 §:ssä säädetään eräistä poikkeuksista vaitiolo-oikeuteen. Erityistä merkitystä on lain 385 §:n 2 momentin säännöksellä, jonka mukaan papit ja henkilöt, joilla on 383 §:n 1 momentin 6 kohtaan perustuva vaitiolo-velvollisuus lain aineellisten säännösten perusteella, voidaan poikkeuksellisesti velvoittaa todistamaan.

2.10 Voidaanko todistamisesta kieltäytyvää henkilöä rangaista tai pakottaa hänet todistamaan?

Kyllä. Jos lainmukaisesti kutsuttu todistaja ei saavu oikeuteen, tuomioistuin määrää hallinnollisen sakon, ja jollei sakkoa ole mahdollista saada perittyä, todistaja määrätään vangittavaksi (siviiliprosessilain 380 §:n 1 momentti). Hallinnollinen sakko voi rikoslain voimaannapolain (Einführungsgesetz zum Strafgesetzbuch) 6 §:n 1 momentin mukaan olla määrältään 5 – 1 000 euroa, ja vangitseminen voi kestää yhdestä päivästä kuuteen viikkoon (voimaannapolain 6 §:n 2 momentti). Lisäksi todistajalta peritään hänen pois jäämisestään aiheutuneet kustannukset.

Jos todistaja jättää toistamiseen saapumatta, hänet voidaan määrätä tuotavaksi oikeuteen pakkokeinoin, minkä lisäksi häneen kohdistetaan edellä mainitut hallinnolliset seuraamukset (siviiliprosessilain 380 §:n 2 momentti). Näitä toimia ei toteuteta, jos todistaja esittää hyvissä ajoin oikeudelle hyväksyttävät perustelut pois jäämiselleen). Jos hyväksyttäviä poissaoloperusteita ei esitetä ajoissa, todistajan on vakuutettava oikeus siitä, ettei myöhästyminen ollut hänen syytään (siviiliprosessilain 381 §).

Jos todistaja kieltäytyy todistamasta tai vannomasta valaa ilmoittamatta mitään perustetta tai ilmoitettuaan perusteen, joka on oikeusvoimaisesti todettu vaikutuksettomaksi, häntä vastaan voidaan käyttää samoja keinoja kuin todistajaan, joka jää pois oikeuden istunnosta esittämättä hyväksyttävää perustetta (siviiliprosessilain 390 §:n 1 momentti). Jos todistaja kieltäytyy toistamiseen yhteistyöstä, hänet voidaan määrätä vangittavaksi, mutta kuitenkin enintään oikeudenkäynnin päättymiseen asti (siviiliprosessilain 390 §:n 2 momentti).

2.11 Onko olemassa henkilöryhmiä, joita ei voida kuulla todistajina?

Ei ole mitään yleistä "kelvottomuutta" todistajaksi. Todistajana voi toimia iästä ja oikeustoimikelpoisuudesta riippumatta jokainen, joka on henkisesti riittävän kypsä tekemään tosiseikkoja koskevia havaintoja ja ymmärtämään niitä koskevia kysymyksiä.

Henkilöihin, jotka on aiemmin tuomittu väärän todistajalausuman tai väärän valan vuoksi, ei sovelleta mitään erityissääntöjä.

Todistajana ei voi kuitenkaan olla henkilö, joka on itse menettelyssä asianosaisena tai asianosaisen lakimääräisenä edustajana. Henkilö, joka on muiden kanssa asianosaisena yhteisessä riita-asiassa, voi kuitenkin todistaa sellaisista tosiseikoista, jotka koskevat ainoastaan muita yhteisessä asiassa asianosaisena olevia. Tietyissä olosuhteissa edustaja voi olla kelpoinen todistamaan, jos todistajankuulustelu ei liity aiheeseen, jota valtuutusuhde koskee. Siten esimerkiksi valtuutettua edustajaa voidaan kuulla todistajana tosiseikoista, jotka eivät kuulu hänen oikeudenkäyntiä koskevan toimeksiantonsa piiriin. Todistajan kelpoisuus määräytyy todistajankuulustelun ajankohtana vallitsevan tilanteen mukaan.

2.12 Mikä on tuomarin ja asianosaisten asema todistajankuulustelussa? Millä edellytyksillä todistajaa voidaan kuulla käyttämällä hyväksi erilaisia teknisiä apuneuvoja, kuten videoneuvottelua?

Tuomioistuin toimittaa kuulustelun. Kuulustelun toimittaminen voidaan myös siirtää asiaa käsittelevän tuomioistuimen jäsenelle tai toiselle tuomioistuimelle, jos voidaan lähtökohtaisesti olettaa, että asiaa käsittelevä tuomioistuin voi asianmukaisesti arvioida kuulustelussa saatuja todisteita ilman välitöntä käsitystä todisteiden vastaanottamistilanteesta.

Todistajia on kuultava yksittäin, ja myöhemmin kuultavat todistajat eivät tällöin saa olla läsnä (siviiliprosessilain 394 §:n 1 momentti). Keskenään ristiriitaisia todistajalausuntoja antaneet todistajat voidaan kuitenkin asettaa kuulusteltaessa vastakkain (siviiliprosessilain 394 §:n 2 momentti).

Asianosaisilla on läsnäolo-oikeus ja oikeus esittää kysymyksiä todistajankuulustelussa. Menettelyissä, joissa on käytettävä asianajajaa, asianosainen voi periaatteessa ainoastaan tuoda esiin kysymyksiä, joihin hän haluaa todistajan vastaavan, mutta asianajaja voi osoittaa kysymyksiä suoraan todistajalle (siviiliprosessilain 397 §).

Todistajia voidaan kuulla käyttämällä videoneuvottelua, jos tuomioistuin sallii tämän asianosaisen pyynnöstä (siviiliprosessilain 128 a §:n 2 momentti).

3 Näytön arviointi

3.1 Estääkö se, että todiste on hankittu lainvastaisin keinoin, tuomioistuinta ottamasta todistetta huomioon tuomiossa?

Siviiliprosessioikeudessa ei periaatteessa ole todisteen käyttöä koskevia kieltoja. Ainoa poikkeus tästä säännöstä on liittotasavallan keskusrekisterilain (*Bundeszentralregistergesetz*) 51 §:n mukainen kielto käyttää todisteena keskusrekisteristä poistettuja tai poistettavia tuomioita.

Todisteen käyttöä koskeva kielto tulee perustuslakituomioistuimen oikeuskäytännön perusteella riitaoikeudenkäynnissä kyseeseen tosin silloin, kun on kyseessä vastapuolen perustuslaissa suojattujen perusoikeuksien – kuten ihmisarvon ja yleisen henkilöllisyysoikeuden – lainvastainen loukkaus, johon ei ole poikkeuksellista oikeutusta. Oikeudet ja edut on tarpeen punnita ja ottaa huomioon kaikki asiaan liittyvät olosuhteet.

Periaatteessa kielto koskee oikeuskäytännön mukaan esimerkiksi salaa tehtyjen äänityksiä, pienoislähettimen, suuntamikrofonin tai äänentoistolaitteen avulla salaa kuunneltuja keskusteluja ja lainvastaisesti hankittujen yksityisten asiakirjojen kuten päiväkirjojen tai henkilökohtaisten kirjeiden käyttöä todisteena.

Kuhunkin yksittäistapaukseen liittyvien vastakkaisten etujen vertailu voi kuitenkin edellä mainituissa tilanteissa johtaa poikkeukseen, jonka mukaan lainvastaisesti hankitun aineiston käyttö todisteena sallitaan, jollei sen katsota koskettavan yksityiselämän ydinaluetta.

Kysymys siitä, johtaako prosessioikeudellisten säännösten rikkominen kieltoon käyttää aineistoa todisteena, on ratkaistava kunkin tapauksen kohdalta erikseen. Menettelyä ja prosessitoimen muotoa koskevat virheet voivat korjaantua siviiliprosessilain 295 §:n 1 momentin mukaisesti. Siten esimerkiksi asianosaisen kuuleminen todistajana on väistetty menettelyvirhe eli sen käyttö todistelukeinona sallitaan, jos asianosaiset eivät esitä lainsäädäntöä koskevaa väitettä tai eivät ole vedonneet virheeseen ennen suullisen käsittelyn päättymistä. Myös tilanne, jossa todistajalle ei ole ilmoitettu häneen sovellettavasta kieltäytymisoikeudesta, voi korjaantua siviiliprosessilain 295 §:n 1 momentin mukaan.

Yleistä etua suojelevien säännösten noudattamisesta ei kuitenkaan ole mahdollista luopua (siviiliprosessilain 295 §:n 2 momentti). Tällaisia säännöksiä ovat esimerkiksi kaikki viran puolesta huomioon otettavat seikat kuten prosessinedellytykset, oikeuskeinojen sallittavuus tai sulkeminen pois tuomarin tehtävästä.

3.2 Käykö lausumani todisteesta ollessani itse asianosaisena asiassa?

Kuten edellä 2.4 kohdassa on todettu, asianosaisen kuulustelu on sallittu tietyissä olosuhteissa. Tuomari arvioi tällaisen näytön vapaan todistusharkinnan mukaisesti (siviiliprosessilain 286 §).

Päivitetty viimeksi: 11/03/2024

Tämän sivuston eri kieliversioita ylläpitävät Euroopan oikeudellisen verkoston kansalliset yhteysviranomaiset. Käännökset on tehty Euroopan komissiossa. Muutokset, joita jäsenvaltiot ovat saattaneet tehdä tekstin alkuperäisversioon, eivät välttämättä näy käännöksissä. Komissio tai Euroopan oikeudellinen

verkosto eivät ole vastuussa tiedoista, joita esitetään tai joihin viitataan tällä sivustolla. Ks. oikeudellinen huomautus, josta löytyvät tästä sivustosta vastaavan jäsenvaltion tekijänoikeussäännöt.